

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 29 มีนาคม 2544

Planet Hollywood ในฐานะกลไกของระบบทุนวัฒนธรรม

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

การปิดตัวของ Planet Hollywood สาขากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2544 มิใช่สัญญาณบ่งบอกการสิ้นอิทธิพลของวัฒนธรรมอเมริกัน หากแต่เป็นผลจากภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจในประเทศไทย

Planet Hollywood International Inc. มีสำนักงานใหญ่ ณ เมือง Orlando มลรัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา โรเบิร์ต เอิร์ล (Robert Earl) เป็นหัวหน้าพนักงานบริหาร (Chief Executive Officer) เอิร์ลเคยเป็นผู้บริหาร Hard Rock Cafe ครอบคลุมภาคตะวันออกของสหรัฐอเมริกา เอิร์ลร่วมกับคิธ บาร์ิช (Deith Barish) ก่อตั้ง Planet Hollywood บาร์ิชเคยเป็นผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์เรื่อง Sophie's Choice และ The Fugitive ทั้งสองคนพยายามดึงดารากาพย์มาร่วมถือหุ้น ซึ่งประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ดารากาพย์ที่ร่วมถือหุ้นในระยะแรกเริ่ม ประกอบด้วย Sylvester Stallone, Arnold Schwarzenegger, Bruce Willis และ Demi Moore

Planet Hollywood เป็นธุรกิจที่เกิดจากการผสมธุรกิจภัตตาคารเข้ากับธุรกิจบันเทิง โรเบิร์ต เอิร์ลย้ายอยู่เสมอว่า Planet Hollywood มิใช่ภัตตาคารในความหมายดั้งเดิม พื้นฐานของ Planet Hollywood ยึด Hard Rock Cafe เป็นแบบอย่าง Hard Rock Cafe ก่อตั้งในปี 2516 มีลักษณะเป็นร้านอาหารกึ่งพิพิธภัณฑ์ (Restaurant-as-Museum Concept) นอกจากขายอาหารและความบันเทิงแล้ว ยังประดับประดาด้วยสิ่งของเครื่องใช้ของศิลปินนักดนตรีและดารากาพย์ที่มีชื่อเสียง Planet Hollywood มิได้ขายอาหารและความบันเทิงเพียงอย่างเดียว หากยังขายสินค้าและของที่ระลึกอีกด้วย โดยที่รายได้จากการขายปลีกเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ

การผนวกธุรกิจการค้าปลีกเข้ากับธุรกิจสันทนาการเริ่มบุกเบิกโดย Walt Disney ซึ่งก่อตั้ง The Disney Store และ Warner Brothers ซึ่งก่อตั้ง WB Studio Store ทั้งสองบริษัทมี

ตัวละครในภาพยนตร์เป็นทรัพย์สินทางปัญญา จึงสามารถนำทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวนี้มาผลิตเครื่องแต่งกาย ของที่ระลึก และสินค้าอื่นๆได้ ภาพ Mickey Mouse และ Tom and Jerry กลายเป็น 'ยี่ห้อ' ของสินค้าต่างๆที่ทำรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำแก่บริษัททั้งสอง

ESPN ซึ่งเป็นสถานีโทรทัศน์ถ่ายทอดการแข่งขันกีฬาภายใต้เจ้าของ Walt Disney เริ่มเปิด *ESPN Store* ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียในปี 2540 และต่อมาเปิด *ESPN Zone* ซึ่งขายอาหารและความบันเทิง

Discovery Communications ซึ่งจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ *The Discovery Channel* ในปี 2528 โดยถ่ายทอดแต่ภาพยนตร์ สารคดี และต่อมาจัดตั้งสถานีโทรทัศน์อื่นๆ อันได้แก่ *The Learning Channel*, *Animal Planet* และ *The Travel Channel* ภายใต้ *Discovery Enterprises Worldwide* เริ่มก้าวล่วงไปสู่ธุรกิจการค้าในทศวรรษ 2540

การที่ Planet Hollywood ผนวกธุรกิจการค้าปลีกเข้ากับธุรกิจภัตตาคาร จึงเป็นไปตามกระแสธุรกิจในช่วงเวลาประมาณสองทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากนี้ Planet Hollywood คาดหวังว่าจะสามารถดึงดูดลูกค้าที่คลั่งดารา ผู้ที่ต้องการกินอาหารร้านเดียวกับดาราก็พากันตบเท้าเข้า Planet Hollywood โดยคาดหวังว่าอาจได้สัมผัสมือกับ Sylvester Stallone หรือได้ยลโฉม Demi Moore

การนำดารามาเป็นจุดขายกลายเป็นยุทธวิธีที่ร้านอาหารอื่นๆเอาอย่าง ดังเช่น *Country Star* ภัตตาคารของผู้ที่ชื่นชอบดนตรีลูกทุ่ง (Vince Gill, Rebecca McEntire, Wynonna ฯลฯ) *Motown Cafe* ร้านอาหารของศิลปินในสังกัด Motown (Diana Koss, Boyz II Men ฯลฯ) ผู้ที่คลั่งไคล้การขับขี่รถจักรยานยนต์ก็จัดตั้ง *Harley-Davidson Cafe* และ *Thunder Roadhouse Motorcycle Restaurant* (Dennis Hopper, Dwight Yoakam, Peter Fonda ฯลฯ) แม้แต่ Dreamwork SKG ของ Steven Spielberg และ Jeffrey Katzenberg ก็ยังก่อตั้ง *Dive!* ซึ่งเป็น Submarine – Sandwich Palace

Planet Hollywood ตั้งร้านอาหารร้านแรกบนเกาะแมนฮัตตัน (West 57 Street) นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี 2534 โดยที่ในเวลาต่อมามีการขยายสาขาทั้งภายในประเทศและไปสู่ต่างประเทศ Planet Hollywood เข้าสู่กระบวนการโลกาภิวัตน์และมีบทบาทในการแผ่ขยายอิทธิพลของวัฒนธรรมอเมริกัน สาขาของ Planet Hollywood มีตั้งแต่นครโฮโนลูลู ไปจนจรดนครเฮลซิงกิ

ในเอเชีย ริชาร์ด วี. อัลเลน (Richard V. Allen) ผู้ซึ่งเคยรับใช้รัฐบาลประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน เป็นผู้ได้รับสัมปทานในการจัดตั้งสาขาของ Planet Hollywood ในเกาหลีใต้ ไต้หวัน มาเลเซีย และไทย ในปี 2538 สาขาของ Planet Hollywood เปิดในนครโซล

เกาหลีใต้ ขนาดความจุ 450 ที่นั่ง ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเทรนด์การขยายสาขาของ Planet Hollywood อัลเลนมีความเชื่อว่า ประเทศที่รายได้ต่อหัวของประชากรเติบโตมาสู่ระดับ 75% ของรายได้เฉลี่ยของชาวอเมริกัน ประชาชนในประเทศเหล่านั้นจะใช้เวลาในการพักผ่อนมากขึ้นและทำงานน้อยลง ในประเทศที่มีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเหล่านี้โอกาสที่ Planet Hollywood จะประสบความสำเร็จเชิงธุรกิจย่อมมีมาก

ในเวลาต่อมา สัมปทานการจัดตั้งสาขา Planet Hollywood ในออสเตรเลีย ฮองกง อินโดนีเซีย และไทย ตกเป็นของอึ้งเบ็งเส็ง (Ong Beng Seng) นายทุนชาวสิงคโปร์ ซึ่งถือหุ้น 23.6% ใน Planet Hollywood ในปี 2541 มีรายงานข่าวว่า เจ้าชายอัลวาเล็ด บิน ทาลัล (Alwaleed bin Talal) แห่งซาอุดีอาระเบีย เจราขอซื้อสิทธิสัมปทานจากอึ้งเบ็งเส็ง แต่ไม่ปรากฏรายงานข่าวว่า การเจรจาดังกล่าวบรรลุข้อตกลง

ในปี 2538 Planet Hollywood มี 28 สาขา ในจำนวนนี้อยู่ในสหรัฐอเมริกา 21 สาขา และต่างประเทศ 7 สาขา เพียงช่วงเวลา 3 ปีต่อมา จำนวนสาขาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น 40 สาขาในปี 2539 54 สาขาในปี 2540 และ 87 สาขาในปี 2541

Planet Hollywood International มิได้ประกอบธุรกิจร้านอาหาร Planet Hollywood เท่านั้น หากยังได้จัดตั้ง *Official All Stars Cafe* ในปี 2538 อีกด้วย แนวความคิดพื้นฐานของ *Official All Stars Cafe* มิได้แตกต่างจาก Planet Hollywood ในขณะที่ Planet Hollywood เน้นการใช้ดาราภาพยนตร์เป็นจุดขาย *Official All Stars Cafe* มุ่งขายดารานักกีฬา ด้วยเหตุตั้งนั้น จึงพยายามดึงดูดดารา นักกีฬาชั้นนำในแขนงต่างๆมาเป็นผู้ถือหุ้น ตั้งแต่บาสเก็ตบอลไปจนถึงเทนนิส (Shaquille O'Neal, Wayne Gretzky, Ken Griffey, Jr, Joe Montana, André Agassi ฯลฯ)

Planet Hollywood International ขยายการลงทุนไปสู่ธุรกิจโรงแรม กาสีโน และสถานพักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนี้ ยังมีธุรกิจร่วมทุน (Joint Venture) กับธุรกิจบันเทิงอื่นๆ ในปี 2538 Planet Hollywood International ลงทุนร่วมกับ Marvel Entertainment Group ในการจัดตั้ง *Marve Mania Restaurant* และในปี 2541 ลงทุนร่วมกับ MTV ในการจัดตั้ง *Sound Republic* ซึ่งเปิดสาขาแรกในนครลอนดอน *Sound Republic* เป็นธุรกิจที่ผสมผสานธุรกิจภัตตาคาร และธุรกิจการค้าปลีกเข้ากับธุรกิจการแสดงดนตรีสด ในทำนองเดียวกับ Planet Hollywood ซึ่งเน้นการขายดารานักกีฬา และ *Official All Stars Cafe* ซึ่งเน้นการขายดารานักกีฬา *Sound Republic* มุ่งใช้ศิลปินนักดนตรีเป็นจุดขาย

การขยายธุรกิจของ Planet Hollywood International โดยเน้นดารารายานตร์ ดารา นักกีฬา และศิลปินนักดนตรีเป็นจุดขาย แม้จะทำให้การเปิดตัวธุรกิจเป็นไปอย่างหือหวา และรายได้พุ่งในระยะแรก แต่มีอาจจ้งรายได้และกำไรให้ยั่งยืนได้

ในปี 2539 Planet Hollywood International เริ่มปรากฏอาการ เมื่อรายได้เริ่ม ตกต่ำ ในปี 2540 Planet Hollywood รายงานการขาดทุน 44 ล้านดอลลาร์อเมริกัน หุ่นของ Planet Hollywood ซึ่งเคยถีบตัวสู่ระดับ 28.50 ดอลลาร์อเมริกันในปี 2539 ลดลงเหลือ 6 ดอลลาร์อเมริกันในปี 2541 (*Business Week*, October 8, 1998) ในปี 2542 เมื่อหนี้จำนวน 250 ล้านดอลลาร์อเมริกันถึงกำหนดชำระ Planet Hollywood ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ (*Business Week*, September 6, 1999) จนต้องยื่นคำขอล้มละลายต่อศาล Planet Hollywood ทบอปิดสาขา จนถึงปลายปี 2543 ปิดสาขาในสหรัฐอเมริกาไปแล้ว 9 สาขา (จากจำนวน 32 สาขา) ในท่ามกลางการตกต่ำของ Planet Hollywood ดังกล่าวนี้ ผู้ถือหุ้นเริ่มตีจาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Arnold Schwarzenegger (*People*, November 27, 2000)

Planet Hollywood สาขาถนนเกษรเล็กกิจการในท่ามกลางภาวะตกต่ำของ Planet Hollywood ทั่วโลก นายทุนตระกูลศรีวิกรม์นำเข้า Planet Hollywood ในจังหวะเวลาที่ อาเซียนตะวันออกเฉียงใต้เผชิญวิกฤติการณ์การเงินครั้งร้ายแรง ภาวะถดถอยและตกต่ำทางเศรษฐกิจ มีผลต่อลมหายใจของ Planet Hollywood ในประเทศไทย สันติ เศรษฐวิมล เสนอความเห็นใน หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน (ฉบับวันที่ 22 มีนาคม 2544) ว่า อาหารที่มีคุณภาพไม่สมราคา (ส้มตำจานละ 200-300 บาท) บริการที่ไม่ประทับใจ และความสัมพันธ์อันเลื่อมล่อมที่มีกับ สื่อมวลชนนับแต่วันเปิดร้าน มีส่วนทอนชีวิต Planet Hollywood ในประเทศไทย มีพักต้องกล่าวว่า ลูกค้าที่คลั่งดาราซึ่งเวียนเข้าเวียนออกจาก Planet Hollywood ถนนเกษรหลายครั้งหลายครา ไม่เคยเห็นแม้แต่เงาของ Bruce Willis หรือ Demi Moor

Planet Hollywood เป็นหน่วยผลิตสินค้าวัฒนธรรม และเป็นกลไกขับเคลื่อนระบบทุนนิยมวัฒนธรรม (Cultural Capitalism) ด้วยการขัดเกลารสนิยมของประชาชนในประเทศต่างๆทั่วโลก ให้ยอมรับวิถีชีวิตแบบอเมริกัน พักผ่อนหย่อนใจแบบอเมริกัน รับประทานอาหารแบบอเมริกัน และคลั่งดาราเหมือนคนอเมริกัน วัฒนธรรมอเมริกันสามารถถีบตัวขึ้นเป็นวัฒนธรรมโลก (Global Culture) ได้ ต่อจากนี้ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการแปรวัฒนธรรมอเมริกันให้เป็นสินค้า (Commodification of American Culture) ที่จะกำหนดการเติบโตของระบบทุนนิยมวัฒนธรรม

มรดกกรรมของ Planet Hollywood มิใช่หมายถึงหลักที่บ่งบอกการสิ้นอิทธิพลของ วัฒนธรรมอเมริกันในประเทศไทย กระบวนการแปรวัฒนธรรมอเมริกันให้เป็นสินค้าในประเทศไทย

ยังคงขยายตัวต่อไป และกลไกที่ขับเคลื่อนวัฒนธรรมอเมริกันให้เป็นวัฒนธรรมโลกยังคงทำงานอย่างไม่มีหยุดยั้ง

หมายเหตุ

1. แบบแผนที่ธุรกิจสันตนาการบุกเบิกเข้าสู่ธุรกิจการค้าปลีก โปรดอ่าน Becky Ebenkamp, "The Show Must Go On _ _ The Shelves", *Brandweek*, Vol. 39, Issue 11 (March 16, 1998), pp. 26-30.

2. บทบาทของ Richard V. Allen ในการขยายสาขา Planet Hollywood ในเอเชีย โปรดอ่าน Damon Darlin, "Hollywood with a Confucian Touch," *Forbes*, Vol. 154, Issue 14 (December 19, 1994)

3. บทบาทของเจ้าชาย Alwaleed bin Talal ใน Planet Hollywood โปรดอ่าน Gail DeGeorge, *et.al.*, "A Prince in Planet Hollywood's Orbit," *Business Week* (April 20, 1998); Warren P. Strobel, "The Desert Fox Strikes," *U.S. News and World Report*, Vol. 128, Issue 21 (May 29, 2000).

4. เจ้าชาย Alwaleed bin Talal ซึ่งมีผู้ประมาณว่า มีทรัพย์สิน 15,000 – 21,000 ล้านดอลลาร์อเมริกัน ใช้เงินลงทุนซื้อหุ้นในบริษัทต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งสิ้นมากกว่า 1,000 ล้านดอลลาร์ ในกรณีส่วนใหญ่นิยมเป็นผู้ถือหุ้นรายย่อย โดยมีหุ้นไม่เกิน 5% ของแต่ละบริษัท ยกเว้น Citicorp (790 ล้านดอลลาร์อเมริกัน) เจ้าชายพระองค์นี้ถือหุ้นใน EuroDisney, Planet Hollywood, amazon.com และ CocaCola

5. อีโองเบ็งเส็ง นอกจากถือหุ้นใน Planet Hollywood แล้ว ยังถือสัมปทานการจัดตั้งสาขาใหญ่ของ Hard Rock Cafe ฐานธุรกิจสำคัญอีกฐานหนึ่งของอีโองเบ็งเส็ง ก็คือ Hotel Properties Ltd. ซึ่งเคยถือหุ้นใน Planet Hollywood Hotel ในนครนิวยอร์ก โดยที่ต่อมาได้ขายหุ้นโรงแรมนี้ทิ้ง อีโองเบ็งเส็งใช้ Hotel Properties Ltd. เป็นฐานในการขยายสาขา Hard Rock Hotel เริ่มต้นที่เกาะบาห์ลีในปี 2541 และมีกำหนดที่จะเปิดสาขาที่พัทยาในเดือนตุลาคม 2544 ในขณะที่ Hotel Properties Ltd. ได้เจรจาซื้อ YMCA Collins International House ที่ถนนสาทร กรุงเทพฯ เพื่อสร้าง Hard Rock Hotel แล้ว โปรดอ่านรายงานข่าวของชูศักดิ์ จิระสกุลไทย *The Nation* (March 15, 2001)